

על המיתוס בדבר שיעור ההרשעות והזיכויים בישראל

מצוי בשיטת חישוב שגויה של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה מלפני יותר מעשר שנים. ואולם, אף שהלשכה המרכזית לסטטיסטיקה חזרה בה מהנתונים שהציגה אז ובצעד חריג אף חזרה וחישבה מחדש את שיעור ההרשעות ותיקנה את טבלאות הנתונים שפורסמו במשך השנים, אין בדבר לתקן את דרכם של המקטרגים הממשיכים ועושים שימוש בנתון שגוי זה לצורכי ניגוח מערכת המשפט, בידעם כי למעשה אין כיום כל מחקר אמפירי התומך בטענתם, אלא ההפך מכך.¹

בטרם אתייחס לנתונים העדכניים בנושא, ברי כי כל מי שעניו בראשו וראשו במקומו צריך למצער להתייחס באופן חשדני, שלא לומר לבטל אפשרות הגורסת שכמעט 100% מהתיקים במדינת ישראל שנפתחים מסתיימים בהרשעה מלאה. כל שופט, תובע או סנגור, מניסיונו האישי או מניסיונם של עמיתיו, מודע לפרכה של נתון זה. הדברים נכונים בוודאי גם לגבי אנשי האקדמיה שמערכת המשפט היא נושא מחקרם. כך ניתן להניח שכל פוליטיקאי או אזרח שנחשף לעבודתה של מערכת המשפט יכול לשער שנתון פנטסטי זה אין לו כל אחיזה, והוא תלוי על בלימה. חרף האמור, פעם אחר פעם, בוחרים המקטרגים הממשיכים למי מקבוצות האוכלוסייה הנ"ל, לשלוף אותו ה"ג'וקר" כקלף מנצח לביסוס טענותיהם, יהיו אשר יהיו, נגד מערכת המשפט.

נתון זה, על אודות שיעור של 99.9% הרשעות, רחוק מלשקף את שמתרחש בפועל במערכת המשפט הישראלית, ואין בו לשמש בסיס לטענה שלפיה כמעט כל תיק מסתיים בהכרעה שיפוטית של הרשעה מלאה. ודאי שאין בו לשמש בסיס לטענה כי "המשחק מכור"; שבת המשפט אינם ניטרליים ואינם מקצועיים וכי

לאחרונה פורסם מחקר חדש ומקיף אשר בדק את שיעור הזיכויים בישראל. המחקר מצא גילויים מרעישים שלפיהם שיעור הזיכויים עלה בשנים האחרונות, כך שנכון לשנת 2015 עומד שיעור הזיכויים על כ-50%. כל נאשם שני מזוכה. כל אדם שני שמועמד לדין על ידי התביעה משוחרר לחופשי, ובית המשפט מנקה ממנו כל חשד. כותרות העיתונים לא איחרו לבוא. מיד לאחר פרסום המחקר נטען נגד התביעה שהיא מעמידה לדין חפים מפשע ומגישה כתבי אישום לא מבוססים. התגברו הקריאות להידוק הביקורת על רשויות התביעה; על הצורך בשינוי יסודי ושורשי בפרקליטות; על כך שפרקליט המדינה צריך להתפטר.

באופן לא מפתיע, כותרות דומות ליוו את המחקר שהצביע על התופעה ההפוכה, שלפיה שיעור ההרשעות גבוה, והוא עומד על כ-100%. גם אז נשמעו קריאות לעריכת שינויים משמעותיים ולביצועה של רפורמה מרחיקת לכת במערכת אכיפת החוק הישראלית.

ניתן להניח כי לכל אחד הבחירה לאילו מהמחקרים להאמין ועל אילו מחקרים להסתמך בבואו להתנגח במערכת המשפט. נדמה כי פרסומם של מחקרים מחד גיסא או הפרכתם מאידך גיסא לא מונע מהמקטרגים להטיח את טענותיהם בדבר פשיטת הרגל של מערכת אכיפת החוק בישראל. הנה, שיעור הרשעות גבוה

מצד אחד או שיעור זיכויים גבוה מצד שני כממצאים סותרים מאפשרים מסקנה זהה המטילה דופי בתפקוד המערכת.

במציאות הישראלית, חדשות לבקרים מוטחות טענות מטענות שונות בפני מערכות אכיפת החוק, ובכללן רשויות התביעה ומערכת בתי המשפט, על בסיס הנתון שלפיו שיעור ההרשעות במשפט הישראלי גבוה מאוד ועומד על לא פחות מ-99.9%. זאת, אף שמזה זמן רב ידוע כי נתון זה אינו נכון ואף יש בו כדי להטעות. המקור הקדמוני של השגיאה

1 ניתן להניח גם כי חלקם אינם מודעים לתיקון הטעות וממשיכים בשוגג להסתמך על המחקר השגוי.

חלק מהאישומים הוא תופעה רווחת, ולעתים רבות אף מדובר בביטול האישומים החמורים שבכתב האישום.

למעשה נתון זה מתעלם כליל מתפקידן ומתפקודן של רשויות החקירה והתביעה בסינון ובמינון התיקים המובאים לפתחו של בית המשפט, כך שלא ניתן להסיק מנתון זה דבר על איכות תפקודן של רשויות אלה, ודאי שלא על יושרן והגינותן.

בנוסף, נתון זה אינו מבחין בין תיקים שבהם הנאשם הודה במיוחס לו והורשע על פי הודאתו לבין תיקים שבהם האישום היה במחלוקת ובית המשפט הכריע בה. מן המפורסמות היא שרובם המכריע של תיקי בית המשפט מסתיימים בהסדרי טיעון בין התביעה לנאשם במסגרתם מודה הנאשם בעברה אשר ביצע, ורק בשיעור קטן מתוכם נותרת מחלוקת בין התביעה לנאשם אשר מוכרעת על ידי בית המשפט.

אם לא די בכך, נתון זה אינו משקף אף את ההכרעות השיפוטיות שמתקבלות לאחר ניהול משפט. כך, לא נעשית הבחנה בין האישומים השונים שבכתב האישום, ומקום שבו כתב האישום מחזיק כמה אישומים, גם אם הנאשם יזוכה ממרביתם ויורשע רק בגין אישום אחד, עצם קיומה של הרשעה בתיק תתייג אותו

כהרשעה וכל אותם זיכויים, רבים ומשמעותיים ככל שיהיו, לא יזכו להיספר או להיכתב בספר דברי הימים של מערכת אכיפת החוק. בנוסף, נתון זה אינו מביא לידי ביטוי את ההרשעות באישומים או בעברות קלות יותר מאלה שהוגשו על ידי התביעה, אף ששיעורן גבוה.

מכאן שאין בכוחו של נתון זה לשקף אף את פועלה של מערכת השפיטה, ואופן תפקודה ודאי שאין בו כדי להעיד דבר על מידת נכונותן של ההכרעות השיפוטיות המתקבלות על ידה.

יוצא אפוא כי אין בכוחו של הנתון בדבר 99.9% הרשעות כדי לשקף את הנעשה במשרדי החקירות, גם לא במשרדי התביעה ובאולמות בתי המשפט, והוא לא יותר מ"אחיזת עיניים" שנועדה להציג מצג שווא אפקוליפטי שלפיו מערכת המשפט בישראל פשטה את הרגל.

הם מאמצים את גרסת התביעה מבלי לבחון אותה; שבת המשפט אינם מצייתים לחזקת החפות; שרוב ההרשעות הן שגויות; שמצויים בכלא חפים מפשע רבים ועוד כהנה וכהנה.

למעשה אין בנתון זה כדי להעיד או ללמד, אף לא מקצת, על תפקודם של בעלי התפקידים השונים בהליך הפלילי על שלביו השונים. נתון זה מתעלם במפגיע מכל שלבי ההליך הפלילי וגלגולו של תיק פלילי ומהחלטות המתקבלות בו במשטרה, בפרקליטות ובבית המשפט: החל מחקירת אירוע פלילי ובקבלת החלטה אם לפתוח תיק במשטרה, דרך קבלת החלטה של התביעה על העמדה לדין או על סגירת התיק וכלה בניהול התיק בבית המשפט שסופו בהכרעה של בית המשפט.²

כך, נתון זה מתעלם מכל אותם תיקים שנפתחו ונסגרו ללא הגשת כתב אישום על ידי רשויות התביעה, לאחר מיון מקצועי של התיקים הכולל את בחינת הראיות בתיק וכלל הנסיבות הרלוונטיות. מן המפורסמות היא שרובם המכריע של תיקי המשטרה נסגרים, ואילו רק שיעור קטן מתוכם מובא בפני בית המשפט להכרעה. כנגזרת מכך, נתון זה אינו מביא בחשבון את העובדה כי התיקים המובאים להכרעה שיפוטית הם רק אותם תיקים שרשויות התביעה

מצאו, לאחר סינון קפדני, כי הם מבוססים מבחינה משפטית, לאמור כאלה שהם בעלי סיכוי סביר להרשעה, וכי הם מבוססים מבחינה ציבורית, לאמור כאלה שנסיונותיהם דורשים העמדה לדין דווקא.

נתון זה מתעלם מכל אותם תיקים שבהם חזרה בה התביעה מהחלטתה להגיש כתב האישום וביקשה למחוק אותו, או למחוק חלק מהאישומים שבו, ממגוון של סיבות, ראייתיות או אחרות, בהמלצת בית המשפט או בהיעדרה, בעקבות טיעוני ההגנה או בלעדיהם, כשידוע שביטול

² בנוסף, נתון זה מתעלם מהכרעות שיפוטיות אחרות שנעשות אגב ניהול תיק בבית המשפט, כגון החלטה על מעצר; החלטות ביניים בנושאים ראייתיים ופרוצדורליים שונים; ההחלטה בדבר עונשו של הנאשם ועוד, אשר בחינה שלהן היתה מאירה באור שונה את התנהלותם של התביעה, ההגנה ובית המשפט. למחקר בנושא זה ראו: אורן גדל-אייל, ענבל גלון וקרן וינשל-מרשל "שיעורי הרשעה וזיכוי בהליכים פליליים", המרכז לחקר פשיעה, משפט וחברה באוניברסיטת חיפה ומחלקת המחקר של הרשות השופטת (2012).

”מחקרים שנעשו מגלים כי שיעור ההרשעות (באישומים שבמחלוקת) אינו כה גבוה כפי שמקובל לטעון, והוא עומד על כ-70%. מחקרים אלה מצביעים על שיעור ניכר של אישומים אשר נמחקים על ידי התביעה או מומרים באישומים קלים יותר. אחד הנתונים המעניינים מראה כי ביותר מ-60% מהמקרים הנאשמים לא מורשעים בכל סעיפי כתב האישום שהוגשו נגדם”

אני שמח להגיש לכם את הגיליון הרביעי של משפט מפתח. מאמרי כתב העת ובכלל זה מאמרי הגיליון הנוכחי יאפשרו לכם הצצה על פועלה של הפרקליטות במגוון רב של תחומים וענפי משפט ויאפשרו הכרות עם פועלם של הפרקליטים המשרתים בה. בינות מאמרי כתב העת, בנושאים השונים, עולה ומצטיירת תמונת חזונה של הפרקליטות דרך הערכים אשר מנחים אותה, המדיניות שהיא מתווה ואופן פעולתה כגוף אשר מייצג נאמנה את מדינת ישראל ואת האינטרס הציבורי של החברה הישראלית. שיעור על האתוס של הפרקליטות ניתן וצריך ללמוד הלכה למעשה מעבודתם היומיומית של הפרקליטים ולא ממיתוס ריק העוסק בשיעורי הרשעה או זיכוי.

קריאה מהנה.

יניב ואקי

דצמבר 2016

ואכן, ממחקרים שנערכו בשנים האחרונות מתגלה תמונת מציאות שונה.³ אמנם אין די מחקרים כמותניים ועוד פחות מזה איכותניים העוסקים בנושא,⁴ ואולם המחקרים שנעשו מגלים כי שיעור ההרשעות (באישומים שבמחלוקת) אינו כה גבוה כפי שמקובל לטעון, והוא עומד על כ-70%. מחקרים אלה מצביעים על שיעור ניכר של אישומים אשר נמחקים על ידי התביעה או מומרים באישומים קלים יותר. אחד הנתונים המעניינים מראה כי ביותר מ-60% מהמקרים הנאשמים לא מורשעים בכל סעיפי כתב האישום שהוגשו נגדם.

בהתאם לשיטה המשפטית הנוהגת בישראל, נדרשת התביעה לסנן את התיקים המוגשים לבית המשפט ולהביאם להכרעה שיפוטית רק במקום שבו חומר הראיות בתיק מקיים סיכוי סביר להרשעה. על התביעה להמשיך ולמלא את חובתה הציבורית ולהעמיד לדין רק נאשמים שהאישומים נגדם מבוססים עובדתית ומשפטית. על התביעה להמשיך וליישם באופן מיטבי ומדויק את הרף הראייתי הנדרש לצורך העמדה לדין, לא יותר ולא פחות, נגד כל נאשם ולגבי כל אישום ועברה שמיוחסת לו בכתב האישום, מבלי ששיעורי הרשעה או זיכוי נטענים ישפיעו על שיקול דעתה בנושא זה. רף ראייתי זה משקף בחירה ערכית של שיטת המשפט שלנו, ועל כן אין לסטות ממנו יהיו שיעורי ההרשעות והזיכויים אשר יהיו. מאלין מובן, וכפי שתואר לעיל, כי שיעור ההרשעות כמו גם שיעור הזיכויים שהוצגו בתחילת הרשימה הם בדויים,⁵ ובינם לבין המציאות המשפטית אין כל קשר. למרות זאת, בעידן הנוכחי שבו מקובל ואף פופולרי להתנגח במערכת המשפט ולהשמיצה, נראה שאף לא אחד מהמקטרגים ייתן לעובדות אלו לבלבל אותו.

3 גזל-אייל, גלן ווינשל-מרגל “שיעורי הרשעה וזיכוי בהליכים פליליים”, שם; אורן גזל-אייל וקרן ווינשל-מרגל “כוחה של התביעה בהליכים הפליליים - מחקר אמפירי” משפטים מוד 835 (2015). לביקורת על המחקר בדבר 99.9% הרשעות ולמחקר שנערך בבתי המשפט הצבאיים, ראו: צבי לקח ואמיר דהאן “שיעור הרשעות של 99.9% בישראל: האם המשפט מעוות או רק הסטטיסטיקה מעוותת?” דין ודברים ה 185 (2010).

4 כאלה שיאפשרו הצצה אמיתית על התנהלותם של הצדדים השונים ואופן טיפולם בתיק פלילי, החל מרגע פתיחתו ועד לסגירתו על ידי התביעה או סיומו בבית המשפט. מחקרים שכאלה יאפשרו בחינת תפקודם של גורמי התביעה והשיקולים המנחים אותם בהחלטה אם לסגור את התיק או להגיש כתב אישום; יבחנו את הסיבות והשיקולים שהובילו לחזרה מכתב האישום או למחיקת אישומים שונים שבכתב האישום; יאפשרו בחינת התנהלות הצדדים ובית המשפט במהלך המשא ומתן לקראת הסדר טיעון; יאפשרו לבחון את שיקולי הענישה של כל אחד מהצדדים; ועוד.

5 המחקר שהוזכר בפתיח לא התקיים מעולם ומאלין יובן שלא התפרסמו תוצאותיו. הוא פרי דימוין הכותב ויש לקוות שלא יעשה בו שימוש מעבר לשימוש שעשיתי בו לפניכם.